

güz 2002

İLKÖĞRETİM OKULLARINDA, ÖĞRENCİ, ÖĞRETMEN, OKUL YÖNETİCİSİ VE VELİLERİN ÇATIŞMA ÇÖZÜM STRATEJİLERİ¹

Yrd. Doç. Dr. Abbas TÜRNÜKLÜ

İdris ŞAHİN

Namık ÖZTÜRK

Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü

Bu araştırmanın amacı okul yöneticilerinin, öğretmenlerin, öğrencilerin ve velilerin, okullarda öğrenciler arasında yaşanan çatışmaları nasıl çözdüklerini, öğretmenlerin bakış açısından incelemektir. Araştırma nitel bir çalışma olarak yapılandırılmıştır. Çalışmada sınırlı sayıda öğretmen ile daha derinlemesine çalışabilmek amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırma olasılık temelli olmayan örneklem tekniklerinden amaçlı örneklem tekniği kullanılarak belirlenmiş olan 29 öğretmenle görüşmeler yapılarak gerçekleştirilmiştir. Görüşme tekniği kullanılarak elde edilen verilerin analizinde nitel veri analiz teknikleri kullanılmıştır. Analiz sonuçları öğrenci, öğretmen, yönetici ve velilerin kullandıkları çatışma çözüm stratejilerine ilişkin öğretmenlerin belirttikleri görüşlerin en önemli benzerliklerinin okul üyelerinin kullandıkları stratejilerin genelde yetkeci ve dış kontrol odaklı olup psikolojik şiddet (azarlama, kızma, küfür, korkutma, tehdit etme vd.) ve fiziksel şiddet (vurma, dövme, kavga etme vd.) öğelerini içermesidir. Çatışmaların çözüm stratejileri olarak, öğrencilere kendi problemlerini çözdürme, ortak problemi birlikte çözme, uzlaşma ve arabuluculuk gibi yapıcı ve barışçıl çatışma çözüm stratejilerine ya hiç yer verilmediği ya da çok az yer verildiği araştırma sonucunda belirlenmiştir.

Anahtar sözcükler: Çatışma çözüm stratejileri, ilköğretim okullarında çatışma

¹ Bu araştırma 11-13 Eylül 2002 tarihlerinde Orta Doğu Teknik Üniversitesinde gerçekleştirilen XII. Ulusal Psikoloji Kongresinde bildiri olarak sunulmuştur.

fall 2002

CONFLICT RESOLUTION STRATEGIES of STUDENTS, TEACHERS, PRINCIPALS and PARENTS IN PRIMARY SCHOOL

Abbas TÜRNÜKLÜ, Asst. Prof.

İdris Şahin

Namık Öztürk

Dokuz Eylül University, School Of Education

The purpose of this research is to examine how school managers, teachers, students and parents resolve conflicts that occur among students from the point of view of the teachers. The research is designed as a qualitative study. In order to study deeply with the limited number of teachers, a semi-structured interview was applied in this research. The research was carried out through interviews with 29 teachers who are selected depending upon the purposeful sampling subsumed under the nonprobability sampling techniques. The data which was gathered by means of the semi-structured interview was analysed with the qualitative data analysis techniques. The research results based on teachers' perspectives show that there are similarities among students', teachers', school managers' and parents' conflict resolution strategies which have the components of authority and external controls and they are related to psychological violence (reprimanding, anger, scaring, frightening, threatening), and physical violence (hitting, beating, quarrelling). At the end of this research, it is found that constructive and peaceful conflict resolution strategies such as making students solve their own conflicts, solving joint problems mutually, compromising and mediation are either not seen or seen very rarely.

Key words: Conflict resolution strategies, conflict in primary schools

Öğrenmek, gelişmek, olgunlaşmak ve ilerlemek için kimi zaman yüzlerce, kimi zamanda binlerce öğrencinin ortak birlikteliklerinin gerçekleştiği okullar ve sınıflar, en az doğadaki bitki örtüsünün çeşitliliği ve farklılığı kadar, çeşitliliğe ve farklılığa sahiptir. Aynı ortamı zorunlu olarak paylaşan bu öğrencilerin farklı nitelikteki kültürel özgeçmişleri, biyolojik, zihinsel ve duyuşsal gelişmişlikleri, algılama, kavrama ve anlama becerileri, değerleri, gereksinimleri, inançları, tutumları, seçimleri ve kişilik özellikleri doğal olarak insan ilişkilerinde kişiler arası çatışmaya ve anlaşmazlıklara yol açabilmektedir. Bu denli çok insanın istemlerinin ve gereksinimlerinin aynı anda ve ortamda her zaman doyurulması oldukça güç olduğu için kişiler arası çatışmalar ve anlaşmazlıklar doğal ve kaçınılmazdır. Bu nedenle, insan ilişkilerinde söz konusu olan çatışma ve anlaşmazlıkları ortadan tamamıyla kaldırmak için takınılan tutum, aslında insanın doğasında bulunan çeşitliliğe diğer bir anlatımla zenginliğe karşı takınılan bir tutum olarak da görülebilir.

İnsan ilişkilerinde kişiler arası çatışmalar ve anlaşmazlıkların ortaya çıkması doğal ve kaçınılmaz bir süreç ise, acaba bu çatışma ve anlaşmazlıkların ortadan kaldırılması, reddedilmesi, bastırılması ya da cezalandırılması yerine, tekrar öğrenciye döndürülüp çatışmaların ve anlaşmazlıkların çözüm süreci öğrencilerin zihinsel, duyuşsal, ahlaki ve değer gelişimleri, dönüşümleri ve olgunlaşmaları için de bir fırsat ya da araç olarak kullanılabilir mi? (Türnüklü, 2002). Sorulan bu sorunun yanıtı aslında ilköğretim okullarında gereksinim duyulan disiplin yöntemlerini de belirlemektedir.

Kişiler arası çatışma ve anlaşmazlıklar, özünde ne olumlu ne de olumsuzdur. Çatışmalar yalnızca vardır ve nötrdür. Burada asıl sorun, insan ilişkilerinde yaşanan çatışmaların ve anlaşmazlıkların varlığına ilişkin değil, nasıl yönetildiğine ve çözümlendiğine ilişkindir. Yani kişinin sorunu çözmek için seçtiği yol, yapıcı ya da yıkıcı, olumlu ya da olumsuzdur. Johnson ve Johnson (1995) temel sorunun çatışmanın varlığı ve yokluğuna ilişkin değil, yönetim biçimine ilişkin olduğunu belirtmektedir. Adı geçen araştırmacılar, asıl sorunun, öğrenci çatışmalarının ve anlaşmazlıklarının dışsal ödül ve ceza teknikleriyle zorlayıcı, yetkeci ve bastırıcı tekniklerle mi, yoksa öğrencilerin kendi davranışlarına ilişkin öz denetim, içsel sorumluluk ve iç denetim gibi becerilerini geliştirecek nitelikte çözümlenmediğine ilişkin olduğunu belirtmektedirler. Çünkü iç denetim öğrencinin toplumsal, bilişsel, duyuşsal ve ahlaki gelişiminin odak noktasında bulunmaktadır. Bu nedenle okul üyeleri olan öğrencilerin, öğretmenlerin, yöneticilerin ve velilerin çatışma çözüm stratejilerinin incelenmesi öğrencilerin sosyal becerilerinin gelişimi açısından oldukça önemli bir konudur.

Okullarda, öğrenciler arasında yaşanan çatışma ve anlaşmazlıklar yetişkinlere yansıdığına temelde iki yolla yönetildiği söylenebilir. Bunlardan ilki öğrencilere yaşadıkları sorunla ilişkili olarak bir yetişkin (öğretmen, müdür ya da veli) tarafından yönlendirilen etki, müdahale, zorlama ve denetimdir. Diğer ise, öğrencinin yaşadığı sorunla ilişkili olarak yine aynı öğrencinin kendi etkisi, müdahalesi ve iç denetimidir (Johnson ve Johnson, 1992). Aslında bu yaklaşımlar, kabaca dış disiplin (öğretmen merkezli) ve iç disiplin (öğrenci merkezli) biçiminde de sınıflandırılabilir.

Öğretmen (yetişkin) merkezli yaklaşımda öğretmen, müdür ya da veli, öğrenci çatışmalarını ve anlaşmazlıklarını ödül ve ceza sistemini kullanarak, güçle denetlemeye ve yönetmeye çalışır. Bu yaklaşımda, öğrenciler kendi davranışları üzerinde yetkilendirilmezler ve sorumlu kılınmazlar. Dolayısıyla, süreç içerisinde öğrenciler kendi davranışlarını kontrol etme becerisi kazanamazlar (Sweeney ve Carruthers, 1996). Öğrencinin davranışının nasıl denetleneceği, yönlendirileceği ve neyin doğru / yanlış ya da istenir / istenmez olduğunun belirlenmesinde yetişkinin belirleyiciliği daha çoktur. Yetişkin, hem öğrenci davranışları için ölçüttür hem de süreçte yargıç, hakim ya da gözetmen rolü oynar. Bu yaklaşımın en önemli sınırlılığı, öğrenciye kendi davranışlarını denetleme, yönlendirme ve karar verme hakkını tanımaması ya da sınırlı tanınmasıdır. Daha geniş anlamda bu yaklaşım öğrencinin dışı, yani kendi öz güçlerinin dışında bir yetişkine ya da güce bağımlı bir kimlik ve kültür içinde toplumsallaşmasıdır.

Öğretmen merkezli, dış denetime, müdahaleye ve etkiye dayalı çatışma ve anlaşmazlık yönetimi öğrencinin kendi davranışlarının nedenlerinin ve sonuçlarının farkına varmasına genellikle yol açmayabilir. Öğrenci, sorunlu davranışlarının nedenleri, sonuçları ve diğer insanlarda ve kendinde açık ya da gizli, kısa ya da uzun dönemli ahlaksal, toplumsal etkileriyle ve sonuçlarıyla yüzleşmeyebilirler (Türnüklü, 2002).

Bu yaklaşımın tam karşısında yer alan öğrenci merkezli yaklaşım ise, öğrenciye kendi anlaşmazlıkları, çatışmaları, davranışları ve genel anlamda yaşamı hakkında karar verme, seçim yapma, denetleme, pekiştirme ve girişimde bulunma becerisi kazandırmayı vurgulamaktadır (Lane ve McWhirter, 1992). Kişinin öz denetiminin ve öz yönetiminin güçlendirilmesini, yani iç disiplininin geliştirilmesini hedeflemektedir.

Bu yaklaşımın temel amacı, öğrenciyi kendisiyle ve çatışma yaşadığı arkadaşıyla yüzleştirmek ve doğru davranışı hem kendisinin hem de diğer kişinin gereksinmelerini karşılayacak biçimde yine o öğrenciye buldurmaktır.

Böylece, öğrencinin kendi davranışlarına yönelik sorumluluk bilinci artacağı için, dış kontrol ve denetim olmadığı zaman bile, arkadaşlarıyla yaşadığı çatışmalarda ve anlaşmazlıklarda sorumlu ve yapıcı davranış gösterme olasılığı artacaktır. Kişinin kendi davranışlarını gözlemesi, denetlemesi, değerlendirmesi, pekiştirmesi ve cezalandırması daha derin olarak kendi sorununun farkına varmasını sağlayarak bilişsel, toplumsal ve ahlaki yönden kişinin olgunlaşmasını hızlandıracaktır. Bu durumu, aynı zamanda kişinin düşünsel anlamda da özgürleşmesi ve dış denetimden uzaklaşarak özgür ve yapıcı davranmasına yol açacaktır.

Hay, Bryne, ve Butler, (2000) öğrencinin uygun davranışı etkin olarak seçebileceğini; yaşadığı sorunları geçmiş bilgi ve deneyimleri ile problem çözme ve yansıtma süreçleri içinde yeniden düzenleyebileceğini ve bütünleştirebileceğini belirterek öğrencinin istedik davranışları öğrenmesinde ve çatışmaları yapıcı olarak çözümlenmesinde yetişkinin temel rolünün komut verici, ödül ve ceza sistemiyle denetleyici, belirleyici ve yargıç olmak yerine, tartışma ile öğrencinin kendi sorunlarının çözümüne etkin katılımında ve çözümlerin keşfedilmesinde kolaylaştırıcı ve rehber rolü üstlenmesi gerektiğini vurgulamaktadırlar.

Öğrencilere, kendi davranışlarını biçimlendirme, sorunlu davranışlarını değiştirme ve yönetme, aralarındaki çatışmaları yapıcı ve bütünleştirici olarak çözme ve yönetme becerisinin kazandırılması, öğrencinin kendi davranışları üzerindeki denetim ve sorumluluk duygularını geliştirecektir. Buna bağlı olarak öğrenme ve öğretme süreci, öğrencilerin sorunlu davranış ve çatışmalarından daha az etkileneceği için, hem öğretmenin hem de öğrencilerin öğrenme etkinliklerine ayırdıkları zaman ve enerji de artacaktır. Bunun sonucu olarak hem öğretmenin hem de öğrencinin birim zamandaki verimliliği ve etkililiği de artacaktır (Johnson ve Johson, 1996).

Bu sayılan nedenlerden dolayı, eğitim yoluyla öğrencilere, kendi aralarında ya da öğretmenle yaşadıkları çatışmaları tartışarak ve yapıcı olarak daha etkin nasıl çözeceklerinin kazandırılmasının önemi büyüktür. Öğrencilere "iyi davranın", "konuşmayın" ve "sorunlarınızı ve çatışmalarınızı çözün" gibi anlatımlarda bulunmak yeterli değildir. Tüm öğrenciler, problem çözme tartışmalarına nasıl yöneleceklerinin eğitimine gereksinim duyarlar (Johnson ve Johson, 1996).

Shapiro ve Cole (1994) öğrencilerin yetişkin yaşamında da karşılaşacakları farklı şiddetlerdeki çatışma ve öfke durumları ile etkili başa çıkabilmeleri için, okul yaşamları sürecinde karşılaştıkları stres verici, öfke ve anlaşmazlık

durumlarını etkili ve üretken bir tarzda yönetebilmeleri için becerilerinin geliştirilmesi gerektiğini belirtmektedirler. Adı geçen yazarlar, öğrencilerin becerilerinin geliştirilmesini bir metaforla açıklamaktadırlar. Nasıl belli aralıklarla çocukların doğumundan itibaren yaşamları süresince karşılaşacakları hastalıklara karşı bedenlerini güçlendirmek için aynı hastalığın seyreltilmiş ve zayıflatılmış virüslerini içeren aşılardan yapılması söz konusu ise, öğrencilerin de yaşamları boyunca karşılaşacakları basit kırgınlıklardan çok şiddetli çatışmalara varan deneyimlerle etkili, yapıcı, akılcı ve üretken olarak başa çıkabilmeleri için öğrencilik dönemlerinde yaşadıkları çatışmalar ve anlaşmazlıklar bir aşı olarak kullanılmalıdır. Dolayısıyla öğrencilerin zihinlerinde gerçekleşebilecek kişiler arası çatışmalarda ve anlaşmazlıklarda yapıcı ve üretken başa çıkma bağımsızlık sistemi, onların yetişkinliklerinde daha uygar ve barış yapıcı deneyimler yaşamalarına yol açacaktır.

Kişiler arası çatışma çözüm stratejilerine ilişkin alan yazında temelde üç çatışma çözüm stratejisi üzerinde durulmaktadır. Bunlar 'diğer kişi ile işbirliğine girme'; 'diğer kişiye hükmetme ve saldırgan davranma', 'diğer kişiden ve ilişkiden kaçınmaya' ilişkin stratejilerdir (Lulofs ve Cahn, 2000:104-105; Öner, 1999: 196-197; Schrupf, Crawford, ve Bodine, 1997:20-21; Fisher, Ury ve Patton, 1991:13).

Kişiler arası çatışmaların çözümünde işbirliğine yönelik stratejiler; çatışmanın diğer kişisiyle ortak sorunun yapıcı çözümüne yönelik karşılıklı yüzleşmeyi ve çatışmanın her iki tarafının ortak yararına olan yapıcı ve akılcı anlaşmaya ulaşmak için yüz yüze karşılıklı problem çözme tartışmalarına girmeyi gerektirmektedir (Karip, 1999; Johnson ve Johnson, 1995). Benimsenen ortak anlaşma, kişilerin birbirlerinin durumunu doğru anlamalarını ve her iki tarafın yararına olan çözüm seçeneklerine ilişkin eylemi ve karar almayı gerekli kıldığı için kişiler hem ahlaki değer olarak, hem de kendi öz değerlerine, problem çözme kapasitelerine ve güçlerine ilişkin algıları bakımından dönüşecekler ve insan olarak da gelişeceklerdir (Bush ve Folger, 1994). İşbirliğine ve bütünleşmeye yönelik yapıcı çatışma çözüm stratejileri karşılıklı olarak işbirliğine girme, anlaşma olasılıklarını arama, karşılıklı güven duyma ve gösterme, ortak yarara ilişkin çözüm arama ve diğer kişiyle empati kurma gibi çatışma çözüm taktiklerini içermektedir (Lulofs ve Cahn, 2000).

Hükmedici, kazan-kaybet tarzındaki yıkıcı çatışma çözüm stratejilerinde çatışmanın diğer tarafı düşman olarak görüldüğü için temel amaç tek başına zafer kazanmaktır. Karşı tarafa güvenilmediği için sözel tehdit ya da fiziksel

saldırganlık gibi zorlayıcı tepkilerle karşılaşılabilir (Schrumppf, Crawford, ve Bodine, 1997; Fisher, Ury ve Patton, 1991). Hükmedici çatışma çözüm stratejileri rekabet, aşağılama, sözel tehdit, küçümseyici sözler, bağırma, fiziksel saldırı ya da tehdit, azarlama ve ısrarcı olma gibi çatışma çözüm taktiklerini içermektedir (Lulofs ve Cahn, 2000).

Çatışma çözümünde kaçınma stratejisi, çatışmanın taraflarından herhangi birinin hedefleri kendisi için önemli olmadığı ve diğer kişiyle ilişkisini sürdürmek istemediğinde sorundan kaçınmak için kullanılır (Johnson ve Johnson, 1995). Çatışmanın diğer kişisiyle olan ilişki ve arkadaşlık önemli değil ise ve yaşanan sorunun çözümü için harcanan enerji ve zaman, uzun dönemde önemsiz ise bu strateji uygun görülebilir (Simpson, 1998). Çatışma çözümünde kaçınma stratejisi tartışmayı en aza indirme, sorundan kaçınma, çekinme, görmezden gelme ve korkup geri çekilme gibi çatışma çözüm taktiklerini içermektedir (Lulofs ve Cahn, 2000).

Bu çalışmada, yukarıda yer verilen alan yazının ışığı altında okul üyelerinin öğrenci çatışmalarını çözme stratejilerinin incelenmesi amaçlanmaktadır.

YÖNTEM

Amacı

Bu araştırmanın amacı; okul disiplini anlamında, okul üyeleri olan yönetici, öğretmen, öğrenci ve velilerin, okulda öğrenciler arasında yaşanan çatışmalar kendilerine yansıdığına nasıl çözdüklerini, öğretmenlerin bakış açısından incelemektir. Bu bağlamda, aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır:

1. Öğrenciler, okulda kendi aralarında yaşadıkları çatışmaları nasıl çözmektedir?
2. Öğretmenler, sınıflarında karşılaştıkları öğrenci çatışmalarını nasıl çözmektedir?
3. Öğretmenler öğrencilerle yaşadıkları çatışmaları nasıl çözmekteler?
4. Öğretmenlerin önleyici çatışma çözüm stratejileri nelerdir?

5. Okul yöneticileri, kendilerine yansıtılan öğrenci çatışmalarını nasıl çözmektedir?
6. İlköğretim okullarının çatışma çözüm politikası var mı?
7. Öğrenci velileri, çocuklarının kendilerine yansıtılan çatışmalarını nasıl çözmektedir?

Örneklem

Araştırmanın nitel bir çalışma olmasından dolayı, çalışma boyunca sınırlı sayıda öğretmen ile daha derinlemesine çalışabilmek amacıyla, örneklem tekniği olarak olasılık temelli olmayan örneklem tekniklerinden 'amaçlı örneklem' (Balci, 2000:102; Yıldırım ve Şimşek, 1999; 69) tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini oluşturulurken öncelikle, tabakalı örnekleme tekniğine göre alt sosyo ekonomi çevrelerde yer alan okullar belirlenmiştir. Sonrasında ise, araştırmada görüşmeler olasılık temelli olmayan örneklem seçim tekniklerinden amaçlı örneklem tekniğine göre, çalışmaya katılmaya istekli olan 29 öğretmenle gerçekleştirilmiştir. Örneklem seçiminde, öğretmenlerin deneyimi ve cinsiyeti eşit tutulmaya çalışılmıştır.

Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada, nitel araştırma tekniklerinden görüşme tekniği kullanıldığından, görüşmelerde standardı sağlamak ve karşılaştırmalı sonuçlar elde etmek için yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yapılandırılan görüşme formunda kullanılan soruların herkes tarafından aynı biçimde anlaşılması için içerik ve görünüş geçerlikleri ilköğretim okullarında çalışan öğretmenleri ile alanda çalışan üniversite öğretim üyelerinin görüşlerine başvurularak gerçekleştirilmiştir. Daha sonra üç araştırmacının (görüşmeci) aynı formu kullanması sağlanarak ölçeğin ve görüşmecilerin pilot çalışmaları yapılmıştır. Böylece üç araştırmacının da aynı biçimde soru sorma becerisi kazanması sağlanmıştır. Buna ek olarak, görüşme formuna ilişkin sorulara, araştırmacının yüklemiş oldukları anlamlar ile öğretmenlerin yüklemiş oldukları anlamlar arasında koşutluk sağlanmaya çalışılmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Görüşmeler, öğretmenlere aynı sorular, aynı sözcüklerle ve aynı anlamı çağrıştıracak tonlamayla yöneltilerek gerçekleştirilmiştir. Görüşme sürecinde, öğretmenler konuşmalarının kasetle saptanmasını istemediklerinden konuşmalar doğrudan kağıda aktarılmıştır. Daha sonra, tüm metinler bir araya getirilerek çalışmanın verileri oluşturulmuştur. Elde edilen sözel verilerin analizinde nitel veri analiz teknikleri kullanılmıştır. Verilerin analiz sürecinde Miles ve Huberman (1994:10)'ın nitel veri analiz yaklaşımı olan veri azaltma (data reduction), veri sunma (data display) ve veri doğrulama (data verify) tekniği kullanılmıştır.

Tüm verilerin açık uçlu sorularla toplanmasından dolayı sözel oluşları analiz sürecinde belirli koşulları da gerekli kılmaktadır. Bunlardan birisi onlarca sayfa ham verinin belirli kategorilere göre kodlanmasıdır (Türnüklü, 2000). Bu bağlamda verilerin önceden hazırlanmış kategorilere kodlanması sürecinde analizi yapan araştırmacının güvenilirliği için uyum yüzdesine bakılmıştır. Güvenirlik diğer bir anlatımla uyum yüzdesinin hesaplanmasında şu formül kullanılmıştır (Miles ve Huberman, 1994:64; Keeves ve Sawden, 1994:1469): $\text{Güvenirlik} = (\text{tüm uyuşulan kategorilerin sayısı}) / (\text{tüm uyuşulan ve uyuşulmayan kategorilerin sayısı})$. Hesaplanan güvenilirlik katsayısı .93'tür. Bu değer araştırmacı güvenilirliği için yeterli olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma İzmir'de alt sosyo-ekonomik çevrelerde yer alan ilköğretim okullarında, ikinci kademe öğretmenlerin görüşlerine başvurularak gerçekleştirildiği için, sonuçlar bu çevrelerde yer alan öğretmenlerin bakış açılarını anlamaya uygundur.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Makalenin bu bölümünde, her bir araştırma sorusuna ilişkin öğretmen görüşleri takip eden tablolarda sunulacak tartışılacaktır.

1. Öğrencilerin Çatışma Çözüm Stratejileri

Öğrencilerin kendi aralarında yaşadıkları çatışmalarını çözüm stratejilerine ilişkin öğretmen görüşleri, 13 stratejinin etrafında şekillenmektedir. Bu stratejiler kullanılma sıklıklarına göre Tablo 1'de verilmektedir.

Tablo 1'de açıkça görüldüğü gibi öğrencilerin kendi aralarında yaşadıkları çatışmaları çözmek için kullandıkları stratejilerin genel özelliği şiddet öğesini sıklıkla içermesidir. Buna ek olarak, çatışma çözüm tekniği olarak bir başka yetişkinin kontrolüne, denetimine ve güç öğelerine de sıklıkla rastlanmaktadır. Bu durum geleneksel toplum yapımızda olduğu gibi çocuğun aileden ve çevreden gördüğü, yaşadığı çatışma çözümünde "güç" öğesinin okulda da belirleyici olduğu görülmektedir. Tablodan anlaşıldığı gibi en sık başvurulan teknik kaba kuvvet ya da sataşarak çözmektir. Sonraki iki strateji ise öğretmene ve okul yönetimine şikayeti içermektedir. Sadece 6 öğretmen öğrencilerin kendi aralarında sorunlarını konuşarak çözdüklerini belirtmektedir. Buna ek olarak, 4 öğretmen de kendilerine yakın bir arkadaşlarını devreye sokarak sorunu çözmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bu iki çatışma çözüm stratejisinin dışındaki tüm stratejiler fiziksel ve psikolojik şiddet öğesi ile bir yetişkin zorlanmasına yönelik çözüm stratejilerini içermektedir. Öğrencilerin kendi aralarında yaşadıkları çatışmalara ve anlaşmazlıklara ilişkin kullandıkları stratejiler, makalenin giriş bölümünde sunulan üç temel çatışma çözüm stratejisi olan 'diğer bir kişi ile işbirliğine girme', 'diğer kişiye hükmetme ve saldırgan davranma' ve 'diğer kişiden ve ilişkiden kaçınma' (Lulofs ve Cahn, 2000:104-105; Öner, 1999: 196-197; Schrupf, Crawford, ve Bodine, 1997:20-21; Fisher, Ury ve Patton, 1991:13) stratejilerinden 'hükmetme ve saldırgan davranma' gibi yıkıcı çatışma çözüm stratejisine daha çok yönelim göstermektedir.

Öğrencilerin kendi aralarındaki çatışmaları çözümlerken, çatışma ve anlaşmazlık çözüm stratejilerini kullanarak sosyalleştikleri ve olgunlaştıkları düşünülürse, bir yetişkin olduklarında da toplumsal yaşamlarında, kaçınılmaz olarak yaşayacakları çatışmalarda gösterecekleri tepkilerin içeriğinin ve yapısının şimdi kullandıkları tekniklere koşut olabileceği düşünülebilir.

Tablo 1.Öğrencilerin Kendi Aralarında Yaşadıkları Çatışmaları Çözüm Stratejileri

Öğrencilerin çatışma çözüm stratejilerine ilişkin öğretmen görüşleri(29öğretmen)	Frekans	Sıra
1. Kaba kuvvetle ya da sataşarak çözüyorlar.	13	1
2. Öğretmenlere şikayet ediyorlar.	9	2
3. Okul yönetimine şikayet ediyorlar.	6	3
4. Kendi aralarında konuşarak çözüyorlar.	6	3
5. Hem kendilerine hem de kavgalı oldukları tarafa yakın olan arkadaşlarını devreye sokuyorlar.	4	5
6. Birbirlerini tehdit ediyorlar.	3	6
7. Ailelere yansıtıyorlar.	2	7
8. Birbirlerine küfür ediyorlar.	2	7
9. Gruplaşarak tartışmalarını çözüyorlar.	2	7
10. Okul dışında birbirlerini sıkıştırıyorlar.	1	10
11. Yakınlarını okulun yakınına getirerek diğer öğrenciye gözdağı veriyorlar.	1	10
12. Birbirlerine bıçak çekiyorlar.	1	10
13. Birbirlerine bağırıyorlar	1	10

Not: Her bir öğretmen birden fazla strateji belirtebildiği için toplam frekans sayısı öğretmen sayısından fazladır.

2. Öğretmenlerin, Sınıflarında Karşılaştıkları Öğrenci Çatışmalarını Çözüm Stratejileri

Öğretmenlerin, öğrencilerin kendi aralarında yaşadıkları çatışmalar kendilerine yansıdığına çözüm stratejileri olarak, sorunu öğrencilere çözdürme yerine genellikle bir yetişkin denetiminde sorunun çözülmesine yöneldikleri tablo 2'den anlaşılmaktadır. Bununla birlikte 29 öğretmenden 2 öğretmen 'orta yol bulup barıştırdım' ve 2 öğretmen de 'empati kurmalarını sağlamaya çalışırım' demektedir. Bunun dışındaki stratejiler genellikle öğrenci ile görüşme, rehber öğretmene başvurma, veliyle görüşme, okul yönetimine başvurma gibi öğrencilerin dışındaki çözüm önerilerine başvurulduğu Tablo 2'den anlaşılmaktadır. Sayılan bu sonuçlarla benzer bulgular Türnüklü ve Şahin (2002)'in alt sosyo ekonomik çevrelerdeki ikinci kademe sınıflarında çalışan 88 öğretmen ile 7. ve 8. sınıfta okuyan 95 öğrenciye açık uçlu sorulardan oluşan anket vererek yapmış oldukları çalışmada da bulunmuştur. Dolayısıyla alt sosyo ekonomik çevrelerde yer alan okullarda kişiler arası çatışma ve anlaşmazlıklara ilişkin genellikle öğretmenlerin başvurdukları çözüm stratejilerinin yetkici, yıkıcı ve dış disipline ilişkin bir yönelim gösterdiği düşünülebilir.

Tablo 2 incelendiğinde, öğretmenlerin öğrencilerin kendi aralarında yaşadıkları çatışmaların çözümünde sıklıkla yargıç rolü üstlendikleri görülmektedir. Böyle bir yaklaşım, öğrencilerin bilişsel anlamda problem çözme becerilerinin gelişmesini, duyuşsal ve bilişsel anlamda diğer kişi ile empati kurmasını, olgunlaşmasını,

gelişmesini ve uygarlaşmasını olumsuz olarak etkileyebilir. Bir yetişkin olan öğretmenin kullandığı bu stratejiler, Johnson ve Johnson (1992)'un da belirtmiş olduğu gibi yetişkin etkisini, müdahalesini, zorlamasını ve denetimini içermektedir. Kullanılan stratejilerin bu yönüyle öğrencilerin dış denetim ve güç öğelerini içeren dış disiplin yoğunluklu olarak toplumsallaşmalarını zorunlu kıldığı düşünülebilir. Bu nedenle, sorunun çözümünde öğretmenlerin yargıç rolünü benimsemek yerine, çatışmaların çözümünde öğrencileri merkeze almaları daha yerinde olabilir.

Tablo 2. Öğrenci Çatışmalarını Öğretmenlerin Çözüm Stratejileri

Öğretmenlerin, öğrenci çatışmalarını çözüm stratejileri (29 öğretmen)	Frekans	Sıra
Öğretmen		
1. Öğrencilerle görüşürüm; konuşurum; sorunu anlamalarını sağlarım.	24	1
2. Karşılıklı özür diletir barıştırırım.	6	2
3. Rehber öğretmene iletirim.	4	3
4. Velilerle görüşürüm.	3	4
5. Okul yönetimine başvururum.	3	4
6. Orta yol bulup barıştırırım.	2	6
7. Döverim.	2	6
8. Bir daha böyle şeyler görmek istemediğimi söylüyorum.	2	6
9. Empati kurmalarını sağlamaya çalışıyorum.	2	6
10. Sorunlarını kendilerinin çözmesini beklerim.	1	10
11. Öğretmen arkadaşların fikrini alırım.	1	10
12. Kızarım.	1	10
13. Bazen gereksiz gördüğüm şikayetlerde yüzüne bakıp hiçbir şey demiyorum.	1	10
14. Kendi başlarına kalmaya zorluyorum	1	10

Not: Her bir öğretmen birden fazla strateji belirtebildiği için toplam frekans sayısı öğretmen sayısından fazladır.

3. Öğretmenlerin Öğrencilerle Yaşadıkları Çatışmaları Çözüm Stratejileri

Öğretmenlere, öğrencilerle yaşadıkları çatışmaları nasıl çözdükleri sorulduğunda, en sık kullandıkları stratejilerin 'konuşmak' (14 kişi) olduğunu belirtmişlerdir. Konuşmanın tarzı ve yapısı belirtilmemesine karşın, sözel bir etkileşim söz konusudur. Bunun yüz yüze yapıcı problem çözme tartışması mı yoksa yetkeci bir sorgulama mı olduğu açık değildir. Bununla birlikte diğer kullanılan stratejiler ise, 'nasihat etmek' (3 kişi), 'öğrenciyi kuralla ilgili bilgilendirmek' (2 kişi) ve 'şiddet uygulamak' (1 kişi) olarak belirtilmiştir.

Tablodan da anlaşılacağı gibi öğretmenler öğrencilerle yaşadıkları ortak sorunları birlikte yapıcı biçimde çözmek yerine, nasihat etme ve kural

hatırlatma gibi kendi çözümlerini uygulamayı yeğlemektedirler. Kısacası öğretmen otorite, öğrenci ise bu otoritenin koyduğu kurallara uyan kişi konumundadır. Bunun yanında bir öğretmenin şiddet uygulama eğilimi de çatışma çözümünde öğretmenlerin seyrekte olsa şiddete başvurabileceklerinin bir göstergesi olarak düşünülebilir.

Tablo 3. Öğretmenlerin, Öğrencilerle Yaşadıkları Çatışmaları Çözüm Stratejileri

Öğretmenlerin, çatışmalarını çözüm stratejileri (29 öğretmen)	Frekans	Sıra
Öğretmen		
1. Konuşurum.	14	1
2. Nasihat ediyorum.	3	2
3. Öğrenciyi kuralla ilgili bilgilendiririm.	2	3
4. Şiddete yönelebilirim.	1	4
5. Uyarırım.	1	4
6. Velilerle görüşürüm.	1	4
7. Bazen aldırmiyorum.	1	4
8. İyi günümde konuşuyorum, kötü günümde kesip atıyorum.	1	4
9. O an için bastırıyoruz.	1	4
10. Beklentilerimi dile getiriyorum.	1	4

Not: Bazı öğretmenler strateji belirtmediği için toplam frekans sayısı öğretmen sayısından azdır.

Öğretmenler kendileri dışındaki öğrenci, okul yöneticisi ve velilerin çatışma çözüm stratejilerine ilişkin yansıtıkları görüşler kadar çeşitlilikte ve sayıda, kendilerinin öğrencilerle yaşadıkları çatışmaların çözümlerine ilişkin olarak yansıtmamışlardır. Bu durum mevcut konuda öğretmenin açık olamadıklarını yansıtmaktadır. Bazı öğretmenlerin birden fazla çatışma çözüm stratejisini kullandıkları da göz önüne alındığında, öğretmenlerin kendilerine ilişkin soruyu açıkça yansıtmaktan kaçındıkları söylenebilir. Bu durum belki de ifade etmekten çekindikleri stratejilerin açığa çıkmamasını istediklerinden olabilir.

Yine öğretmenlerin genel çatışma çözüm yönelimine bakıldığında, yapıcı yüz yüze karşılıklı etkileşim yerine, güç odaklı ve yetkeci bir görünümle karşılaşmaktadır. Öğretmenlerin kullandıkları çatışma çözüm stratejileri Karip (1999) ile Johnson ve Johnson (1995)'in belirttikleri gibi ortak sorunun çözümünde karşılıklı yüz yüze gerçekleştirilen problem çözme tartışmalarıyla yapıcı olarak çözmek yerine, süreci kendileri denetlemeye ve yönlendirmeye yöneldikleri anlaşılmaktadır. Süreç bu yönüyle öğretmen merkezli dış disipline yönelik mesajlar vermektedir.

Öğretmenlerin Önleyici Çatışma Çözüm Stratejileri

Öğretmenlerin sınıflarında sıklıkla karşılaştıkları çatışmaları önlemek için kullandıkları stratejiler öğrenmeye ve öğretmeye ayrılan zamanın etkili kullanılması bakımından oldukça önemlidir. Bu anlamda öğretmenlerin önleyici çatışma çözüm stratejileri, kullanılma sıklıklarına göre Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4. Öğretmenlerin Önleyici Çatışma Çözüm Stratejileri

Öğretmenlerin önleyici Çatışma Çözüm Stratejileri (29 öğretmen)	Frekans	Sıra
1. Görev veriyorum.	9	1
2. Bire bir konuşuyorum	8	2
3. Öğüt veriyorum.	6	3
4. Aile ile görüşüyorum	4	4
5. Ders etkinliklerini öğrenci düzeyine uygun ve eğlendirici bir havada vermeye çalışıyorum	3	5
6. Göz kontrolü sağlıyorum	3	5
7. Problemleri öğrenmeye ve çözmeye çalışıyorum	3	5
8. Kuralları tekrar hatırlatıyorum	2	8
9. Başarılı ve başarısız öğrencileri yan yana oturtuyorum	2	8
10. Kız erkek karma oturtuyorum	2	8
11. Öğrencilerden beklentilerimi onlarla tartışarak anlamalarını sağlıyorum	1	11
12. Çocuklara doğru davranışları öğretiyorum	1	11
13. Hafta sonlarında sinema tiyatro, resim sergisi, müzeler ve piknik alanları gibi yerleri gezdirerek daha çok kaynaşmalarını sağlıyorum	1	11
14. Ders işlerken demokratik olmaya çalışıyorum (herkese eşit davrandığımı göstermeye çalışıyorum)	1	11
15. Konuşana eksi vereceğim diyorum	1	11
16. Daha istekli kılmak için bazen biraz fazla not veriyorum	1	11
17. Grup çalışmalarını yaptırıyorum	1	11
18. Öğrencilerin kişisel özelliklerine göre sınıfta bir uzlaşma sahası oluşturmaya çalışıyorum	1	11
19. Çatışma durumu yaratan öğrencilere sorular sorarak ilgilerini başka alanlara çekmeye çalışıyorum	1	11
20. Hayatımda bir örnek veya komik bir olay anlatıyorum	1	11
21. Dost olmaya çalışıyorum.	1	11

Not: Her bir öğretmen birden fazla strateji belirtebildiği için toplam frekans sayısı öğretmen sayısından fazladır.

Öğretmenlerin önleyici çatışma çözüm stratejileri Tablo 4'de de görüldüğü gibi, iki temel yapının çevresinde biçimlenmektedir. Bunlardan birincisi, öğretimsel yapı, diğer bir anlatımla öğretim yöntemlerinin çeşitlemesini içeren yapıdır. 1., 5., 9., 10., 13., 15., 16., 17., 19. stratejiler, bu çerçevede incelenebilir. Diğer yapı ise öğretmenin davranış yönetim

stratejileriyle ilgili taktiklerini içermektedir. Bunlar 2., 3., 4., 6., 7., 8., 12., 21. stratejilerdir.

Belirtilen iki yapı birlikte incelendiğinde ise, en sık kullanılan stratejileri genellikle birebir konuşma, öğüt verme, aile ile konuşma, göz kontağı kurma gibi stratejiler olduğu görülmektedir. Bununla birlikte öğretmenlerin öğrenci çatışmalarını önlemek için sıklıkla öğretimsel stratejileri de kullandıkları Tablo 4'ten anlaşılmaktadır.

5. Okul Yöneticilerinin, Kendilerine Yansıtılan Öğrenci Çatışmalarını Çözüm Stratejileri

Öğrenci çatışmaları çözümlendiğinde ya da farklı nedenlerden dolayı çeşitli yollarla okul yöneticilerine yansıtıldığında, yöneticilerin kullanmış oldukları çatışma çözüm stratejileri Tablo 5'te verilmektedir.

Okul yöneticilerinin kendilerine yansıtılan öğrenci çatışmalarının çözümüne ilişkin stratejileri gözden geçirildiğinde, yöneticilerin sıklıkla dış odaklı, güç yönelimli ve yetkeci olduğu söylenebilir. Stratejilerin içeriklerine analitik olarak bakıldığında, sorun çözenin değil, sorunu bastırmanın ağırlıklı olduğu söylenebilir. Örneğin veli ile görüşme, dövme, öğüt verme, başından savma, uyarma, bağırıp çağırma, tehdit etme stratejileri bunlar arasında sayılabilir. Okul yöneticilerinin kullandıkları stratejilere alanyazın referans alınarak bakıldığında Schrupf, Crawford, ve Bodine, (1997:20-21) ile Fisher, Ury ve Patton, (1991:13) belirttikleri hükmedici, 'kazan kaybet' tarzındaki yıkıcı çatışma çözüm stratejilerine koşut olduğu söylenebilir.

Öğretmenlerin sınıflarında sıklıkla karşılaştıkları çatışmaları önlemek için kullandıkları stratejiler öğrenmeye ve öğretmeye ayrılan zamanın etkili kullanılması bakımından oldukça önemlidir. Bu anlamda öğretmenlerin önleyici çatışma çözüm stratejileri, kullanılma sıklıklarına göre Tablo 4'de verilmiştir.

Öğretmenlerin önleyici çatışma çözüm stratejileri Tablo 4'de de görüldüğü gibi, iki temel yapının çevresinde biçimlenmektedir. Bunlardan birincisi, öğretimsel yapı, diğer bir anlatımla öğretim yöntemlerinin çeşitlemesini içeren yapıdır. 1., 5., 9., 10., 13., 15., 16., 17., 19. stratejiler, bu çerçevede incelenebilir. Diğer yapı ise öğretmenin davranış yönetim stratejileriyle ilgili taktiklerini içermektedir. Bunlar 2., 3., 4., 6., 7., 8., 12., 21. stratejilerdir.

Belirtilen iki yapı birlikte incelendiğinde ise, en sık kullanılan stratejileri genellikle birebir konuşma, öğüt verme, aile ile konuşma, göz kontağı kurma gibi stratejiler olduğu görülmektedir. Bununla birlikte öğretmenlerin öğrenci çatışmalarını önlemek için sıklıkla öğretimsel stratejileri de kullandıkları Tablo 4'ten anlaşılmaktadır.

Öğretmenlerin sınıflarında sıklıkla karşılaştıkları çatışmaları önlemek için kullandıkları stratejiler öğrenmeye ve öğretmeye ayrılan zamanın etkili kullanılması bakımından oldukça önemlidir. Bu anlamda öğretmenlerin önleyici çatışma çözüm stratejileri, kullanılma sıklıklarına göre Tablo 4'de verilmiştir.

Öğretmenlerin önleyici çatışma çözüm stratejileri Tablo 4'de de görüldüğü gibi, iki temel yapının çevresinde biçimlenmektedir. Bunlardan birincisi, öğretimsel yapı, diğer bir anlatımla öğretim yöntemlerinin çeşitlemesini içeren yapıdır. 1., 5., 9., 10., 13., 15., 16., 17., 19. stratejiler, bu çerçevede incelenebilir. Diğer yapı ise öğretmenin davranış yönetim stratejileriyle ilgili taktiklerini içermektedir. Bunlar 2., 3., 4., 6., 7., 8., 12., 21. stratejilerdir.

Belirtilen iki yapı birlikte incelendiğinde ise, en sık kullanılan stratejileri genellikle birebir konuşma, öğüt verme, aile ile konuşma, göz kontağı kurma gibi stratejiler olduğu görülmektedir. Bununla birlikte öğretmenlerin öğrenci çatışmalarını önlemek için sıklıkla öğretimsel stratejileri de kullandıkları Tablo 4'ten anlaşılmaktadır.

Tablo 5. Okul Yöneticilerinin Öğrenci Çatışmalarını Çözüm Stratejileri

Okul yöneticilerinin çatışma çözüm stratejilerine ilişkin öğretmen görüşleri (29 öğretmen)	Frekans	Sıra
1. İdareye öğrenci göndermiyorum, kendim çözüyorum	9	1
2. Veli ile görüşüyorlar	8	2
3. Öğrenci ile konuşuyorlar, görüşüyorlar	7	3
4. Döverecek, şiddetle hallediyorlar	5	4
5. Öğüt veriyorlar	3	5
6. Başlarından savıyorlar	3	5
7. Öğrenci göndermemi istemiyorlar (yeterli öğretmen sınıfta çözer diyorlar)	3	5
8. Uyarıyorlar	2	8
9. Bağırıp çağırıyorlar	2	8
10. Tehdit ediyorlar	2	8
11. Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik servisine gönderiyorlar	1	11
12. Elbirliği ile çözüm aranıyor (öğrenci, öğretmen, yönetici, veli)	1	11

Not: Her bir öğretmen birden fazla strateji belirtebildiği için toplam frekans sayısı öğretmen sayısından fazladır.

Bununla birlikte, öğretmenlerin en sık kullandıkları strateji olan “idareye öğrenci göndermiyorum kendim çözüyorum” yaklaşımı ile “öğrenci göndermemi istemiyorlar, yeterli öğretmen sınıfta çözer diyorlar” stratejisi de oldukça çarpıcıdır. Burada üzerinde durulması gereken konu, acaba öğretmenler gerçekten yeterli oldukları ve etkilice sorunları çözdükleri için mi, kendileri idareye başvurmadan sorunları çözüyorlar. Yoksa, öğretmenler yardıma gereksinim duyduklarında ve kendilerini çaresiz hissettiklerinde okul yönetimini yanlarında göremedikleri ve yetersizlikle suçlanacakları için içlerine kapanıp olumlu ya da olumsuz, etkili ya da etkisiz sorunla başa çıkmaya mı çalışmaktadırlar?

6. Okul Çatışma Çözüm Politikası

Okullarda tüm öğretmenleri, öğrencileri, velileri ve okul yöneticilerini bağlayan ortak bağlayıcı bir yapının varlığı, okulda ortak aklın ve tavır birliğinin yapılandırılması ve yakalanması açısından oldukça önemlidir. Bu sorun, özellikle disiplin yönetmeliğinin bulunmadığı ilköğretim okullarında, çözülmesi gereken daha acil bir sorundur.

Tablo 6. Okulun Çatışma Çözüm Politikasının İncelenmesi

Okulun çatışma Çözüm Politikasına ilişkin öğretmen görüşleri (29 öğretmen)	Frekans	Sıra
1. Okulun çatışma çözüm politikası yok	18	1
2. Sorunla karşı karşıya kalan öğretmenler sorunu kendi yöntemleriyle çözüyorlar	4	2
3. Çatışma çözüm politikası var. Öğrenci öğretmen arasındaki diyalogla hallediyoruz, veliyi çağırıyoruz	3	3
4. Müdür çatışma çözüm politikası oluşturmak için uğraş veriyor	2	4
5. Sınıf öğretmeni ile rehber öğretmen çatışmayı çözmeye çalışıyor	2	4
6. Öğretmenler çatışma çözüm yöntemlerini paylaşmıyorlar	1	6
7. Yöneticiler çatışma çözümüne dönük istekleri olan öğretmenleri kendileri açısından sorunlu öğretmenler olarak görüyorlar	1	6
8. Herkes sınıfını dersini kendi egemenlik alanı olarak görüyor	1	6
9. Sene başında (öğretmenler kurulunda) belli öğrenciler üzerinde konuşuyoruz	1	6
10. Aile ön plana çıkarılıyor.	1	6

Not: Her bir öğretmen birden fazla strateji belirtebildiği için toplam frekans sayısı öğretmen sayısından fazladır.

Bu bağlamda, öğretmenlere okullarında herkesi bağlayıcı bir çatışma çözüm politikasının varlığı sorulduğunda 29 öğretmenden 18 tanesi buna hayır

yanıtı vermiştir. Bu verilerden de anlaşılmaktadır ki ilköğretim okullarında kaldırılan disiplin yönetmeliklerinin yerine alternatif bir model konulamadığı açıktır. Disiplin yönetmelikleri çalışırken sorunların çözümü nispeten bir ölçüt çerçevesinde yapılandırılmaktaydı. Disiplin yönetmeliği ilköğretim okullarından kaldırılınca okulda yaşanan disiplin sorunlarına diğer bir anlatımla çatışmalara ilişkin belirsizlik ve boşluk söz konusu olduğu verilerden anlaşılmaktadır. Bununla birlikte okul rutini içerisinde yapılan bazı etkinlikler politika bağlamında öğretmenler tarafından değerlendirilmektedir. Bunlar öğrenci-öğrenci ve öğrenci-öğretmen arasında diyalog (2 kişi), sınıf öğretmeni ile rehber öğretmenin birlikte çalışması (2 kişi) sene başında öğretmenler kurulundaki konuşmalar (1 kişi)'dir.

7. Öğrenci Velilerinin, Çocuklarının Kendilerine Yansıtılan Çatışmalarını Çözüm Stratejileri

Öğrenci çatışmaları ve çatışmaların çözümleri her zaman okul ile sınırlı değildir. Okulda yaşanan öğrenci çatışmaları, öğrenciler tarafından ailelerine yansıtıldığında, velilerin tepkileri ve çözüm stratejileri farklılıklar göstermektedir. Bu stratejiler Tablo 7'de verilmektedir.

Tablo 7. Velilerin Öğrenci Çatışmalarını Çözüm Stratejileri

Velilerin öğrenci çatışmalarını çözüm stratejileri	Frekans	Sıra
1. Kendi çocuğunu haklı görüyor ve savunuyor	6	1
2. Çatışan, sorunlu öğrencilerin velileri çoğunlukla okula gelmiyorlar	6	1
3. Çocuğunun çatışma yaşadığı öğrencileri sınıf öğretmenine ve okul yöneticilerine şikayet ediyor	5	3
4. Öğretmenlerden çocuğun dövülmesini istiyor (veli dövün diyor)	4	4
5. Karşı tarafı suçluyor, öneride bulunmuyor, kendisi öneri istiyor	3	5
6. Çocuğunun çatışma yaşadığı öğrenciyi dövüyor	2	6
7. Çözüme katkıları olmuyor	2	6
8. Çocuklarının sorunlarına duyarsız kalıyorlar ilgilenmiyorlar	2	6
9. Öğretmen ve yöneticilerle birlikte çözmeye çalışıyorlar	2	6
10. Çocuğuna özel ilgi istiyor	2	6
11. Çocuğunun çatışma yaşadığı öğrenciyi tehdit ediyor	1	11
12. Çocuğunun çatışma yaşadığı çocuğu dövmeye gelir konuşunca ikna olur	1	11
13. Kendi çocuklarına kızıyorlar, arkadaşlarına ve dışarıya göndermeme gibi cezalar veriyorlar	1	11
14. Çocuğunun öğretmene yakın oturmasını istiyor	1	11
15. Çocuğunun bireysel özelliklerini anlatarak tanımamıza yardım ediyor	1	11
16. Duygusal tepki gösteriyorlar görülen zararın aynı şekilde karşı tarafa verilmesini istiyorlar	1	11
17. Birlikte oturuyorlarsa ayrı oturtun diyorlar	1	11

Not: Her bir öğretmen birden fazla strateji belirtebildiği için toplam frekans sayısı öğretmen sayısından fazladır.

Çocuklar okulda yaşadıkları çatışmalarını velilerine yansıttıklarında velilerin çözüm stratejilerinin genellikle şiddet ve güç öğelerini içerdiği görülmektedir. Sadece 3 öğretmen velilerle ilgili yapıcı strateji belirtmiş, bu stratejilerin öğretmen ve yöneticilerle birlikte çözüm önerileri (2 kişi) ve çocuğun bireysel özelliklerinin dikkate alınması (1 kişi) şeklinde olduğunu vurgulamışlardır. Bunun dışındaki stratejiler çoğunlukla ya karşı öğrenciye ya da seyrek olarak kendi çocuğuna karşı psikolojik ya da fiziksel şiddet yönelimi içermektedir. Bunlar 3., 4., 5., 6., 11., 12., 13. stratejilerdir. Bazen de kendi çocuğu sorun olan velilerin duyarsızlığı ve ilgisizliği vurgulanmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Okul üyeleri olan öğrencilerin, öğretmenlerin, okul yöneticilerinin ve velilerin çatışma çözüm stratejilerinin öğretmen görüşlerine dayalı olarak incelendiğinde bu araştırmada, şu sonuçlar elde edilmiştir.

Öğrencilerin kendi aralarında yaşadıkları çatışmaları ve anlaşmazlıkları çözümlmek için, sıklıkla ya kendi aralarında şiddet kullanmayı ya da öğretmen, okul yöneticisi ya da veli gibi bir yetişkine arkadaşını şikayet ederek sorunun çözümünü dışarıda aradıkları saptanmıştır. Öğrencilerin kendi aralarında yapıcı ve barışçıl çatışma çözüm stratejilerine daha seyrek başvurdukları Tablo 1'den anlaşılmaktadır.

Öğretmenler kendilerine yansıyan öğrenci çatışmalarını çözmek için, genellikle öğrenciyle konuşma ve sorunu anlamalarını sağlamaya yönelik konum alıp, öğrencileri barıştırmaya yöneldikleri saptanmıştır. Bununla birlikte, sorunun çözümünü bulmak için seyrek de olsa psikolojik danışmanlık ve rehberlik uzmanına, okul yönetimine ve veliye başvurulduğu Tablo 2'den anlaşılmaktadır. Öğretmenlerin öğrenciler arasında yaşanan çatışmaları ve anlaşmazlıkları yine aynı öğrencilere çözdürmeye, birbirlerini doğru anlamalarını sağlatmaya ve orta yol bulup uzlaştırmaya seyrek de olsa başvurulduğu saptanmıştır. Bununla birlikte öğretmenlerin kullandıkları stratejilerin yöneliminin öğrenciler açısından güç ve yetke ağırlıklı olup dış disiplini pekiştirdiği söylenebilir.

Öğretmenlerin öğrencileriyle karşılıklı yaşadıkları çatışmalarda ve anlaşmazlıklarda seçtikleri yolun ise, sıklıkla bir yetişkin olarak konuşma, nasihat etme, kuralı hatırlatma, uyarma ve seyrek olarak da şiddete yönelme biçiminde olduğu bulunmuştur. Öğretmenlerin kullandıkları

stratejilerin yöneliminin içerik olarak yaşanan çatışmaların ve anlaşmazlıkların ortak sorun olarak görülüp karşılıklı yüz yüze problem çözüme tartışmalarına girme biçiminde olmak yerine, daha çok sanki sorun sadece öğrenciye aitmiş gibi zorlayıcı, belirleyici, yetkeci ve güç yönelimli olduğu söylenebilir.

Öğretmenlerin sınıflarında yaşanan kişiler arası çatışmaları ve anlaşmazlıkları ortaya çıkmadan önlemek için 2 temel stratejiyi kullandıkları belirlenmiştir. Bunlardan ilki, öğretim yöntem ve tekniklerinin etkin kullanılması yoluyla sorunlu davranışlara müdahaledir. Diğeri ise, sorunlu davranışlara o an uygun görülen davranış yönetim stratejilerini kullanarak müdahaledir.

Okul yöneticilerinin kullandıkları çatışma çözüm stratejileri öğretmenlere sorulduğunda belirtilen 2 düşünce oldukça çarpıcıdır. Bunlar 'idareye öğrenci göndermiyorum kendim çözüyorum' ve 'öğrenci göndermemi istemiyorlar, yeterli öğretmen sınıfta çözer diyorlar.' Burada öğretmenlerin, yöneticilerin kendilerine ilişkin görüşlerine yönelik algıları oldukça dikkat çekicidir. Bunun dışında yöneticilerin kullandıkları çatışma çözüm stratejilerini dövme, uyarma, bağırma tehdit gibi güç odaklı ve veli ile rehber uzmandan yardım alma gibi yetişkin yönelimli olduğu belirtilmiştir.

İlköğretim okullarında herkesi bağlayıcı ortak bir çatışma çözüm dilinin ve politikasının olmadığı buna karşın yaşanan sorunlara ilişkin okulda bir bütün olarak çözüm arayışlarına girildiği saptanmıştır.

Velilerin kullandıkları çatışma çözüm stratejileri ise çeşitlilik göstermektedir. Bazı velilerin çocuklarını haklı görüp savundukları, bazılarının umursamadıkları, bazılarının kendi çocuğuna şiddet uyguladığı ve yine bazılarının da okul yönetimine şikayet etme ve diğer öğrenciye şiddet uygulama gibi stratejileri kullandıkları saptanmıştır.

Yukarıda yer verilen araştırma sonuçlarının ışığı altında Türkiye'de ilköğretim ikinci kademe sınıflarında karşılaşılan öğrenci çatışmalarını ve anlaşmazlıklarını ortaya çıkmadan önlemek ve bu davranışlar ortaya çıktığında bunlara hem yapıcı hem de barışçıl tekniklerle müdahale ederek öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve ahlaki gelişimleri ile dönüşümlerine katkıda bulunmak için şu öneriler ileri sürülebilir.

Öncelikle kısa dönemde öğrencilerin sorunlu davranışlarını ölçüt olarak müdahale etmek yerine uzun dönemde sosyal becerilerini geliştirmek için çaba gösterilmelidir. Öğrencilerin bir insan olarak

birbirlerinin varoluşlarına ve haklarına herhangi bir önyargı ve ayrımcılık gösterilmeksizin saygı göstermeleri eğitim yoluyla kazandırılmalıdır. Sınıf içinde ve dışında şiddetin her türlü formuna (fiziksel, cinsel, psikolojik, ekonomik ve sosyal) engel olunarak şiddet karşıtı barış yapıcı davranışlar okulda hakim kılınmalıdır. Öğrencilerin paylaşım duyguları, diğer insanları anlamak için dinleme becerilerinin geliştirilmesi ve toplumsal yaşamın ortak değerlerini içselleştirmeleri sağlanmalıdır.

- Öğrencilerin yukarıda sayılan sosyal becerileri kazanmaları için haftalık sınıf toplantıları diğer bir ifade ile paylaşım saatleri yapılandırılarak sınıfta öğrencilerin birbirlerine ilişkin sosyal bağlılık duyguları geliştirilmelidir. İçeriğinin sosyal beceri programıyla ve yaşanan ortak sorunlarla dokunduğu yüz yüze ve göz göze çember biçiminde oturarak gerçekleştirilen sınıf toplantıları her hafta en az 1 saat periyodik olarak yapılandırılmalıdır. Bunun için her hafta en az bir saat sınıfta çember biçiminde herkesin birbirinin yüzlerini ve gözlerini göreceği biçimde oturmaları sağlanarak o günkü gündem, sosyal beceri etkinliklerinden, psiko-drama etkinliklerinden ve beyin fırtınası tekniklerinden yararlanılarak hem öğretilmeli hem de uygulama etkinlikleri ile yaşanması sağlanmalıdır. Çünkü doğru davranış öğretildiği zaman değil yaşandığı zaman hem etkili hem de model olur. Dolayısıyla sınıfta ve okulda pozitif bir iklim ve atmosfer geliştirilmiş olunacaktır.
- Paylaşım saatleri, öğrencilere en az dersleri kadar önemli bir çok yaşam becerilerini öğretmek için düzenlenmiş sürekli gelişen bir süreç olarak algılandığında, çok daha etkili olarak yapılandırılacaktır. Paylaşım saatleri yıl boyunca her hafta uygulanmalıdır. Düzenli olarak belirli saatlerde paylaşım saatleri yapılmazsa öğrenciler, çatışma çözümünde başarılı olmalarını sağlayacak iletişim becerileri geliştiremezler. Bu yüzden düzenli olarak belirli saatlerde sınıf toplantılarının düzenlenmesi öğrencilerin duyuşsal, sosyal ve moral olarak olgunlaşmaları için de gereklidir (Mosley, 1994).
- Sınıf toplantılarında öğretmen, öğrencilerin kendi problemlerini çözüm sürecinde denetim ve yetki kullanmalarını teşvik etmek için kolaylaştırıcı rolü üstlenmelidir. Bir kolaylaştırıcı olarak öğretmenin öncelikli rolü, öğrenciler arasında dürüstlüğü, işbirliğini ve sosyal bağlılığı cesaretlendirmek ve teşvik etmektir (Mosley, 1994).

- İlköğretimin 1. Sınıfından 8. Sınıfına kadar sürdürülecek sipiral bir paylaşım saati programı her hafta 8 yıl boyunca uygulandığında öğrencilerin uygarlaşmalarına ve olgunlaşmalarına da katkıda bulunacaktır.
- Okullarda barış yapıcı çatışma ve anlaşmazlık çözüm tekniklerinin ortak dil olarak yaygınlaştırılması için herkesi (öğrenci, öğretmen, yönetici ve veli) bağlayıcı 'Okul Davranış Yönetim Politikası' geliştirilmelidir. Bu politikanın içeriği çatışma çözüm teknikleri olan 'problem çözme ve arabuluculuk' programı (Türnüklü, 2002:155-189) ile dokunmalıdır. Bu beceriler öğrencilere, öğretmenlere, yöneticilere ve velilere öğretilmelidir. Dolayısıyla hem 'Okul Davranış Yönetim Politikası' okulda bir iç tüzük görünümünü alacak, hem de herkesi bağlayıcı ortak tavır birliği sağlanmış olacaktır. Bu yönüyle "Okul Davranış Yönetim Politikası" okulda herkesin davranışını etkileyeceği için daha olumlu ve barış yapıcı bir okul ikliminin ve kültürünün geliştirilmesi ve sürdürülmesine yol açacaktır.
- Adı geçen problem çözme ve arabuluculuk programının içeriği her hafta 1-2 saat yapılacak sınıf toplantılarında diğer bir ifade ile paylaşım saatlerinde işlendiğinde, ilköğretimin 8 yılı içerisinde daha uygar ve barış yapıcı bir neslin gelişmesine ulusal anlamda da katkıda bulunulmuş olacaktır.

KAYNAKÇA

- Balcı, A. (2000). **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik Ve İlkeler**. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Bush, A. B. R. ve Folger, P. J. (1994). **The Promise Of Mediation: Responding To Conflict Through Empowerment And Recognition**. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Fisher, R., Ury, W. ve Patton, B. (1991). **Getting To Yes: Negotiating Agreement Without Giving In**. (2nd Edit.), Penguin Books.
- Hay, I., Bryne, M. ve Butler, C. (2000). Evaluation Of Conflict Resolution And Problem-Solving Programme To Enhance Adolescents' Self Concept. **British Journal Of Guidance & Counseling**, 28 (1), 101-113.
- Johnson, D. W. Ve Johnson, R. T. (1992). Teaching Students To Be Peer Mediators. **Educational Leadership**, 50 (1), 10-13.

- Johnson, D. W. Ve Johnson, R. T. (1996). Peacemakers: Teaching Students To Resolve Their Own And Schoolmates' Conflicts. **Focus On Exceptional Children**, 28 (6), 1-11.
- Johnson, D. W., & Johnson, R. (1995). **Teaching Students To Be Peacemakers**. Edina, MN: Interaction Book Co.
- Karip, E. (1999). **Çatışma Yönetimi**. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Keeves, J. P. Ve Sowden, S. (1994). Descriptive Data, Analysis Of. T. Husen, Ve N. Postlethwaite (Ed.). **The International Encyclopaedia Of Education** (S. 1464-1475. Londra: Pergamon.
- Lane, P. S. Ve Mcwhirter, J. J. (1992). A Peer Mediation Model: Conflict Resolution For Elementary And Middle School Children. **Elementary School Guidance & Counseling**, 27, 15- 23.
- Lulofs, R. S. Ve Cahn D. D. (2000). **Conflict From Theory To Action** (2nd Ed.). Boston: Allyn And Bacon.
- Miles, B., M. & Huberman, A., M. (1994). **Qualitative Data Analysis** (2nd Ed.). London: Sage Pub.
- Mosley, J. (1994). **Turn Your School Round**. LDA
- Öner, U. (1999). Çatışma Çözme Ve Arabuluculuk Eğitimi. İçinde Y., Kuzgun (Eds.), **İlköğretimde Rehberlik** (189-227). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Schrumpf, F. Crawford, K. D. Ve Bodine, J. R. (1997). **Peer Mediation: Conflict Resolution In Schools. Program Guide**. Illinois: Research Press.
- Shapiro, S. E. Ve Cole, L. C. (1994). **Behavior Change In The Classroom: Self Management Interventions**. New York: The Guilford Press.
- Simpson, C. (1998). **Coping Through Conflict Resolution And Peer Mediation**. New York: Rosen Publishing Group Inc.
- Sweeney, B. Ve Carruthers, W. L. (1996). Conflict Resolution: History, Philosophy, Theory, And Educational Applications. **School Counselor**, 43 (5), 326-344.
- Türnüklü, A. (2000). Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme. **Kuram Ve Uygulamada Eğitim Yönetimi**, 6 (24), 543-559.
- Türnüklü, A. (2002). Öğrenciler Arasındaki Çatışmaların Çözümünde Problem Çözme Ve Arabuluculuk. İçinde E. Karip (Edt.). **Sınıf Yönetimi** (184-224) (İkinci Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Türnüklü, A. Ve Şahin, İ. (2002). İlköğretim Okullarında Öğrenci Çatışmaları Ve Öğretmenlerin Bu Çatışmalarla Başa Çıkma Stratejileri. **Kuram Ve Uygulamada Eğitim Yönetimi**, 8, (30), 283-302.

Yıldırım, A. Ve Şimşek, H. (1999) **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**. Ankara: Seçkin Yayınevi.

İletişim adresi: Yrd. Doç. Dr. Abbas Türnüklü, Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Buca, 35150, İZMİR. E-posta: abbasturnuklu@deu.edu.tr